

Jukka Hankamäki

Suomalaisen nykyfilosofian historia

Mustelmani taisteluista
tieteen ja filosofian kentillä

**SUOMALAISEN
NYKYFILOSOFIAN
HISTORIA**

Totuusvakuutus:

Tämänkään kirjani kirjoittamista tai julkaisemista ei tukenut taloudellisesti Suomen Akatemia, yksikään yliopisto eikä mikään yhdistys, järjestö tai säätiö.

JUKKA HANKAMÄKI

***SUOMALAISEN
NYKYFILOSOFIAN
HISTORIA***

MUSTELMANI TAISTELUISTA

TIETEEN JA FILOSOFIAN

KENTILLÄ

2015

Toinen painos.
Ensijulkaistu 2009.

Copyright © 2015 Jukka Hankamäki

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi
Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN 978–952–318–547–0

SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	12
1. PROLOGI: TÄMÄN FILOSOFIAN HISTORIA	15
Mustelmista painomusteella	17
Totuuden aika	19
Vapaampaa filosofia ei ole	20
Yksi totuus ystävästä, vihollisista ja vaikutusvallasta	23
2. MITÄ TAPAHTUI TAMPEREELLA?	27
Koulukiusaamisesta	28
Tieni yliopistoon	29
Sokraattiset lähtökohdat	32
Filosofian asema Tampereen yliopistossa	36
Aggressioiden alkusoittoa	40
”Puhelimitse ja kirjeitse”	45
Lopullinen ratkaisu	52
Hautajaiset	54
Kuinka tasa-arvolla diskriminoidaan?	57
Naisten suosiminen	59
”Miesten suosiminen”	61
Kun painekattilan kansi pamahti auki	64
Kadonneet kalut	68
Jotta toiset saisivat elää	71

Elämä jatkui fenomenologisessa instituutissa	74
Filosofian ja tieteen syvin olemus	75
Kurjuuden gourmet-ruokaa	80
Tulevaisuus ulkopuolella	82
Julkaisusarjan lopettaminen	91
Eroon yliopistosta, hallinnosta ja muusta väkivallasta	94
Etupiirijako ja tutkijoiden kohtalot	97
Onnea ja epäonnea	101
He kävivät kimppuuni kaduilla	103
Raaka-Rantalan sandaali potkaisi taas	105
Rehabilitointi	112
Päätelmiä Tampereen-vuosista	115
Lehden perustaminen	118
Pala muuria	121
Latistuksen mankeli pyörii Tampereella	124
Sos-psykologiaa	126
Demari on yliopistossa oikeistolainen	133
Oikeistovaara Tampereen yliopistossa?	135
 3. MITÄ TAPAHTUI HELSINGISSÄ?	 139
Pakolaiseksi pääkaupunkiin	140
Vanhana viisaaksi	141
Kolmekymmentä	143
Filosofiaa ulkoilmamuseossa	144
”Kuka Esa Saarinen?”	147
Sudet tulivat luolistaan	151
”Boston, we have a problem!”	156
Ruumisarkun naulojen teroitusta	162
Pöydän pyyhkimistä vai kuluttajansuojaa?	165
Pamputusta ja loveen lankeamisia	170

Pingviinipäivät ja jäätelökesä	174
Suuri päivä	175
Vapaaksi yliopistosta ja takaisin	177
Ohituksia virantäytöissä: yliopisto kieltää itsensä	179
Väkivalta aineellistuu: pelkoa ja inhoa yliopistolla	182
Diskriminaation takautumia Tampereella	183
Työttömyys – Ei minun juttuni	187
 4. ”TOHTORINA ON HAUSKA ELÄÄ”	 189
 Ei taidetta ilman tuskaa	 189
”Tulisitko, Jukka, syrjäytymisprojektiin?”	190
Kartesiolainen tieteenihanne	192
Verivanojen lähteillä viisaus	194
Filosofian hullut päivät	197
Damnatio memoriae	199
 Heittopussina Taideteollisessa korkeakoulussa	 202
”Perustaisit, Jukka, oman projektin”	203
Kuka tarvitsee vihollisia, kun on tällaisia ystäviä?	206
Susirajalla	207
Kun giljotiinin terä lonksahtaa	210
Seksuaalista solidaarisuutta	213
Erään tarinan loppu	217
Laulua, leikkiä ja laskentoa	218
Saranat sanoivat: ”Homo!”	221
 Sota refereitä ja remonttireiskoja vastaan	 223
Takaovien kautta lentoon	225
Dialogia dialogista	226
 Professorivallan kosto	 229
Tohtorina työvoimatoimistossa	231
Toinen isku	232

Kolmas isku ja torjuntavoitto	235
Luodolla	239
Kuinka yliopistoja tuhotaan?	241
Kunnes joku kuolee	244
Passiivista eutanasiaa	245
Työttömän kuolema	248
Filosofia ja pojat	254
Miksi kartan yliopistoa?	255
Miksi en kansainvälisty?	257
Miksi en tavoittele oppilaita?	261
Miksi en ole professori?	263
Miksi filosofia on diskursiivista ja miksi sen ei pitäisi olla?	266
Miksi filosofian pitää olla yksityistä?	267
5. KIELLETYT KIRJOITUKSET	269
Putoilevia lehtiä kustannusalan kentillä	271
Niin kaunis on lehti	273
Kirjasodan jälkilöylyt	280
Kun tiede ei edisty	283
Amerikka hävisi minulle	285
”Olemme kollektiivisesti päättäneet”	287
Sanovat sitä Kotroksi	289
Himot ne on hiirilläkin	291
Butlerkin erehtyi muutamissa asioissa	293
Kahleiden ripustelua	298
Kuka tasa-arvottaa tykimmin?	299
Ei piru laiskoja elätä	301
Älä tutki miestä mikroskoopilla	302
Yksilönvapaudessa oikeus	306
Heidegger-kiistan laineet	306
Nuorta voimaa ilosta	308
Sitten kävi niin ja näin	310

Vieraisiin käsiin	314
Itkeekää minulle joki, kun haluatte lasillisen sittistä	316
Likaiset legendat	319
Sananvapauden etiikasta	320
Kustantaja: kirjailijan vihollinen	323
Iloitkaamme	324
Freedom-writer is a freedom-fighter	326
Kafkamainen kustantaja	329
Lady Like	332
Kun kustantamosta tehtiin naistenlehti	334
Julkaisukäytäntöjen epä-älyllistyminen	338
Kustantamoiden menetty maine	341
Tarina pienestä rakennusmiehestä	343
6. TOTAALISESSA TOIMINTASAAROSSA	345
Gulagin uhrina	346
When research scheme is not a shame	347
Tutkijakollegium on turha laitos	350
Kohti kiitosten ja kiusausten tasapuolisuutta	352
Ampukaa anarkistit, nuo hullut koirat!	354
Kun J.H. kloonasi J.H:n	356
Varokaa voittajat!	358
7. TAISTELU DOSENTUURISTA	361
Filosofit laitoksessa	361
Henkipattona Helsingissä	364
Pakolaiseksi Tampereelle?	368
Liian totta ollakseen hyvää	370
Kulttuurikanoja	375
Mikä muuttui kymmenessä vuodessa?	377

Potomacin polkkaa ja dosenttimenuettia	378
Pitkien puukkojen yö yliopistossa	380
Kun ilkeydellä ei ole rajoja	394
Pelkkää politiikkaa: pelkää politiikkaa!	396
Juudas kavalsi, Pietari kielsi ja Pontius Pilatus pesi kätensä	399
Rotummeko syytä on tää?	402
Henkisen väkivallan hedelmiä	404
Kun kirja-arvio on kirjarovio	406
Dosenttiopetusta	407
Kanslereita vai gangstereita?	409
Rehtorinkansliassa	412
Pojat asialla	414
Ei oikeutta maassa saa	417
Kuinka yliopisto suojelee totuutta?	418
Sananvapauden linkousta	422
Väärät uhrit	424
Viranomaissyryjinnän olemus	427
Karskit Marskit ja Marxin karkit	430
Mieli ku' vitusta	432
Filosofiaa pitkillä valoilla	434
Pahaa palkitaan	435
Kunnon kanssa-alaisia	437
Filosofian korruptoituneisuus	439
Kuka minä olen?	440
Kirkastuminen	444

8. EPILOGI: MITÄ ON TIETEELLINEN VALTA?	449
Vallan teologisuus	451
Perustattomuuden ongelma ja dialogisuus	452
Miten välttää tulemasta sellaiseksi, jollainen ei ole?	454
Tieteellisestä vihasta	457
Miksi kirjoitan parempia kirjoja kuin Nietzsche?	458
 VIITTEET	462
 LÄHTEET	486
Kirjallisuus	486
Lehdet	496
Elektroniset lähteet	497

LUKIJALLE

Millä keinoin eksistenssifilosofinen ja fenomenologinen suuntaus karkotettiin suomalaisista yliopistoista? Kuinka lopetettiin Juha Varton tutkimusryhmän toimintaedellytykset Tampereen yliopiston filosofian laitokselta? Miten kävi Esa Saarisen likvidointi Helsingin yliopistosta, ja kuinka hänen menestyksensä kostettiin hänen oppilailleen? Mistä oli kyse taideoteollisen alan hulluissa päivissä, kun analyyttistä taiteenteoriaa edustavat viralliset valvojat koettivat päivystää taiteellisen tutkimuksen hengiltä suomalaisessa taide- ja tiede-elämässä? Millä tavoin Sven Krohnin ja Lauri Rauhalan elämäntyö yritettiin vesittää lopettamalla heidän tutkijaryhmänsä toimintamahdollisuudet jo Turun filosofiapiiriin aikoina? Ja ennen kaikkea: ketkä ovat syyllisiä ja miksi tämä vaiva elävän filosofian poissa pitämiseksi yliopistojen filosofian laitoksilta nähtiin?

Monet tieteenharjoittajat ovat puhuneet näistä asioista salamyhkäisesti kahviloiden ja ravintoloiden pöydissä. Tässä teoksessa kysymyksiin vastataan avoimesti, dokumentoidusti ja suoraan. Juorut, huhut ja ennenaikaiset kuolemat ovat syynä legendojen syntyyn. Julkaistessani tämän tiedepoliittikkaa käsittelevän omaelämäkertani kirjaan ylös tärkeän osan suomalaisen filosofian historiaa parin viime vuosikymmenen ajalta. En silti usko, että teokseni vähentää legendojen määrää. Tämä kirja ei ole tavanomainen filosofian historia vaan muistelmallinen teos. Minulla on ollut harvinainen tilaisuus toimia tärkeimpien filosofisten ja tiedepoliittisten konfliktien silminnäkijänä, todistajana tai osapuolena. Siihen liittyy moraalinen vastuu tuoda näkemykseni julki. Keskeisessä asemassa on myös oma elämäni: miksi minulle ei koskaan myönnetty virkoja eikä toimintaresursseja sen enempää väitöskirjaani tehdessäni kuin sen jälkeenkään, useita filosofisia teoksia kirjoittaessani? Miksi homoseksuaalinen filosofi asetettiin täydelliseen toimintasaartoon naturalistien ja pragmatistien hallitsemassa heteroyliopistossa ja miksi meitä edelleenkin syrjitään ”kaikkien sääntöjen ja ohjeiden mukaan”?

Tämä teos voi monien lukijoiden mielestä sisältää sekä uskomattomalta tuntuvaa että tuttuakin ainesta, mutta kaikki on joka tapauksessa totta. Vaikka filosofiaani on käsitelty julkisessa sanassa laajasti, minulla itselläni ei ole ollut julkisuutta. Sen sijaan minulla on jotain muuta: maine. Ja juuri tuosta maineesta sikiää valitettavasti myös noita huhuja ja legendoja.

Vaikka kirjani kertoo nykyajan filosofiasta, en kirjoita nykyajalle vaan tulevaisuudelle. Oma aikamme nimittäin täyttyy halvasta tiedepoliitikasta, jonka keskeltä on vaikea erottaa, mikä on todella tärkeää. Filosofisesti merkitykselliset asiat hukkuvat massakulttuurin melskeeseen. Historia kuitenkin osoittaa, että valtaviirran mentyä ohi joen uomasta on

usein paljastunut helmiä, aivan niin kuin soliseva puro huuhtoo hiekanjyvien keskeltä kultaa (jonka joku toinen tietysti korjaa parempaan talteen). Toivon, että aikalaistodistukseni palvelisi historiallisena dokumenttina matkalla kohti parempaa tulevaisuutta.

Tukholmassa, vainojen uhrien muistopäivänä 27. tammikuuta 2009

JUKKA HANKAMÄKI

1. Prologi: Tämän filosofian historia

On kevät 2006. Täytän tänä vuonna neljäkymmentä vuotta. Olen väitellyt tohtoriksi kymmenisen vuotta sitten ja julkaissut useita filosofisia teoksia. Tuttavani sanovat, että minulla on vakiintunut asema analyttisen systeemifilosofian kriitikkona. Tuohon seikkaan viitaten he koettavat selittää myös sitä, miksi minulta on vuosien ajan kiistetty kaikki tutkimustuet, virat ja varat sekä toimintaedellytykset yliopistolaitoksessa. Mitään resursseja toiminnalleni ei myönnetty edes väitöskirjaa kirjoittaesani. Mutta kriitikon roolini lisäksi olen myös muuta. Ehkä nämä muut tekijät selittävät minuun kohdistettua tiedepoliittista painostusta selvemmin.

Olen luonut kirjojeni ja artikkelieni kautta filosofiakäsityksen, jossa filosofia nähdään suurenmoisena älyllisenä vapautena ja samaa sukupuolta olevien ihmisten yhteiseen merkityskonstituutioon perustuvana yhteisymmärryksenä sekä rakkautena. Epäfilosofisten ajattelutapojen perussyynä olen pitänyt epävapautta ja riippuvuutta, jotka johtuvat toisten ihmisten valtaan alistumisesta. Se on heteronomista eli toiseudenvaraista vallan käyttöä ja siihen samastumista. Tämä ihmisten asenteissa ja persoonallisuudessa ilmenevä eroavuus heijastaa syvemmin – paitsi filosofiakäsitysten eroa ja sitä, mikä todella on filosofiaa – myös tiettyjä tiedepoliittisia kiistoja. Aito filosofia toteutuu parhaiten homoseksuaalissa, homososiaalisessa ja yhteiseen keholliseen kokemiseen perustuvassa suhteessa.

Näkemykseni ja akateeminen rohkeuteni ovat olleet sellaisia, joista eurooppalaisen filosofian piirissä on tapana palkita professorinviralla. Mikäli kirjoitukseni olisi julkaistu ranskaksi tai saksaksi, olisin luultavasti yksi eurooppalaisen nykyfilosofian kuuluisimpia hahmoja. Suomessa minulle ei ole myönnetty edes osa-aikaista sivutoimisen tutkijan viransijaisuutta. En ole kuitenkaan suostunut vaihtamaan kotikieltäni vieraaseen, sillä omimmillani olen sanoessani asiat selvästi suomeksi. Joissakin tapauksissa on kenties samantekevää, millä kielellä filosofi kirjoittaa. Tärkeämpää on, mitä hän sanoo. Mutta filosofilla, kuten minulla, pitää olla oikeus ajatella ja toimia omalla kotikielellään joutumatta ajetuksi tiedepoliittisen pakolaisen asemaan. Ajatusten sisällöt ovat kiinnitettyjä kieleen.

Olen myös kaihtanut ajatusta filosofian opettamisesta. Käsitykseni mukaan filosofiaa ei voida lainkaan *opettaa* – äärimmäisessä tilanteessa filosofi voisi kiteyttää filosofiansa keskeiset teemat pariin luentoon. Todelinen filosofian oppiminen ja opettaminen voivatkin olla lähinnä stimulaatiota: ajattelun liikkeelle panemista, joka voi tapahtua dialogisissa ihmissuhteissa. Esimerkiksi omaa tieteenharjoittajan asemaani voidaan väittää ”yksittäistapaukseksi” ja tätä kirjaani ”subjektiiviseksi”, mutta molempien väitteiden yleinen merkitys paljastuu dialogisen filosofianäkemyksen kautta: ihmissuhteet, tapahtumat ja konfliktit, joiden keskellä olen elänyt, antavat näytön siitä, *mitä tiede sinänsä on* ja miten se muovaa ihmisten elämää sekä suhdetta maailmaan. Niinpä myös tämä kirjani on päätelmien osalta tieteenfilosofinen. Kysymykseen siitä, miksi näkemys filosofiasta ”tietojen opettamisena” on johtanut akateemisen filosofian dekadenssitilaan, palaan myöhemmin. Sen sijaan ajattelevien onnistuu parhaiten *kirjoittamisen* kautta, sillä kirjoittaminen ja lukeminen antavat mahdollisuuden filosofian vaatimaan viipymiseen ja mietiskelyyn.

Tämä teos on kirja yliopistovuosistani. Elämäni on luonnollisesti mahtunut muitakin vuosia. Ollessani kuudentoista vanha ja istuessani länsisuomalaisen kotikaupunkini lukioluokassa haaveisiini vaipuneena tulin vastanneeksi matematiikanopettajani kysymykseen hajamielisesti ”anteeksi mitä?” Miespuolinen ja kireänoloinen lehtori tiuskaisi minulle tuolloin ärtyneesti: ”Painu suolle!” Luokka kohahti. – Mistä oli kyse? Ei ole kovin tavallista, että kukaan toteaa oppitunnin kuluessa mitään noin jyrkkää. Toivotus oli liioiteltu. Mutta sen kautta välittyi jotain, mikä on leimannut myös monia muita kohtaamiani tilanteita ja ihmissuhteita. Minua on aina vihattu, joko salaa tai avoimesti. Voitte varmasti kuvitella, minkälaisen merkityksen mainittu toteamus sai omassa tajunnassani, kun koulut olivat vielä kesken ja nuori mies maailmaa vastaan suojaton. Minua on aina vältelty, kartettu ja vihattu homoseksuaalisuuteni vuoksi – joko sen selvästi näkyvän tai pelkän eleistäni ja asenteistani välittyvän, salatuksi. Erilaisuuteni ja poikkeamiseni valtakulttuurin normeista on usein tulkittu ylpeydeksi, ja minulle on oltu myös kateellisia. En kuitenkaan käsittele tässä kirjassani nuoruusvuosiani enempää. Olen kotoisin hyväksi kokemastani perheestä, ja lapsuuteni oli onnellinen. Mutta edellä mainitun kaltaiset tilanteet ovat leimanneet myöhemmin myös yliopisto- ja opiskeluelämäni. Jatkuvan painostuksen kanssa on ollut raskasta elää.

Olen tätä tekstiä kirjoittaessani työtön filosofian tohtori. Painostus, jonka uhriksi minut on ajettu, on johtanut tähän tilanteeseen. Minun asemassani keskeistä ei ole tietenkään ulkopuolisuus sinänsä vaan ne *tiedepoliittiset syyt*, jotka ovat johtaneet yhteiskunnalliseen diskriminaatioon. Kollegojeni harjoittama vihamielinen puolueellisuus ja henkinen väkivalta ovat tuottaneet minulle suuren määrän taloudellista vahinkoa mene-

NELJÄNNESVUOSISATA SUOMALAISTA FILOSOFIAA

Filosofia on kukoistanut harrastajien, koulujen ja kansalaispiirien keskuudessa, mutta minne elävä filosofia katosi yliopistoista? Tämä teos on suomalaisen nykyfilosofian historia, jossa tarjotaan vaihtoehto historian juhlakirjojen maalaamalle kuvalle filosofiasta.

Fil. tri Jukka Hankamäen omaelämäkerrallinen silminnäkijätodistus laajenee syvälle käyväksi analyysiksi akateemisesta vallankäytöstä ja suomalaisen filosofian vaietusta puolesta. Teoksessa piirretään tarkasti dokumentoitu kuva keskeisimpien filosofisten konfliktien taustoista ja syistä niin osapuolten kuin todistajienkin näkökulmasta, eikä kirja päästä lukijoitaan vähällä.

Teos sisältää haasteen myös tulevaisuudelle. Filosofian olemus ei kiteytynyt Sokrateen kuolemassa vaan Sokrateen olemus sovinnaisen filosofian omassa kuolemassa. Osallistu siis hilpeästi kuningastieteen ruumiinvalvojaisiin, sillä kerrankin filosofian laitoksilla tapahtuu.

On rohkaisevaa, kun patologin pöydän preparaatti heilahtaa. On lohdullista, jos filosofiaruumiin silmäluomi värähtää!

BoDTM
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi